

ROLUL LUI LUDOVIC STEEGE ÎN MEDICALIZAREA SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI LA ÎNCEPUTUL SEC. AL XIX-LEA

The contribution of Ludovic Steege in the medicalization of Romanian society in the 19th century

Lidia Trăușan-Matu

Universitatea București, Facultatea de Istorie

REZUMAT

Biografia lui Steege (1813-1872) este în consonanță cu veacul. A trăit într-o epocă aflată sub semnul „prefacerii” în toate domeniile. Ca medic, apoi în calitate de director al serviciului sanitar, a activat în exclusivitate în Moldova și a militat pentru modernizarea serviciului sanitar. Spre deosebire de alți doctori din vremea sa, a scris puțin și numai pentru a răspunde unei nevoi specifice – de popularizare. Mai târziu, în calitate de ministru și diplomat, a traversat vremuri tulburi cu un curaj de invidiat și un devotament de reținut. A fost un susținător fără rezerve al modernizării, al unirii și al independenței Principatelor.

Cuvinte cheie: secolul al XIX-lea, modernizare, carantină, variolizare, medicalizare

ABSTRACT

Ludovic Steege (1813-1872) lived in an age under the sign of „transformations” in all areas. As a physician, then as manager of the health service, he worked exclusively in Moldavia and advocated for health service modernization. Unlike other doctors of his time, he wrote little, only to meet a specific need – to popularize. Later, as minister and diplomat went through troubled times with enviable courage and devotion to remember. He was a supporter of modernization, union and independence of Principalities.

Keywords: 19th century, modernization, quarantine, inoculation, medicalization

Etnic german, Ludovic Steege a văzut lumina zilei la București în 1813, într-o familie de farmaciști „cu diplomă nemțească” și ascendență aristocratică. Surse din timpul domnitorului Alexandru Ghica (1834-1842) îl pomenesc pe „spițerul” Michael Traugott Steege, tatăl viitorului medic, în calitate de farmacist al „curții domnești”, în vreme ce despre mamă, Elisabeta Regina Dobner von Randenhoff, aflăm că provenea dintr-o familie de nobili austrieci¹. După absolvirea gimnaziului din

Brașov (astăzi „I. Honterus”), Ludovic Steege pleacă la München cu intenția de-a studia filosofia. Avea pe-atunci optsprezece ani și destule îndoieli, nedumeriri, întrebări. La München avea să-i cunoască pe frații Rosetti, pe Dimitrie Ghica și pe Constantin Rolla (fiul doctorului Eustatie Rolla din Iași), cu care a dezvoltat splendide prietenii. După doi ani de căutări și tatonări admite că medicina și Franța sunt ceea ce îl interesează.

¹Pentru mai multe informații genealogice și biografice, vezi Hans Petri, „Acte inedite din 1788 privitoare la Ana Margareta Steege și la preotul Klokner, ginerele ei”, în *Arhiva românească*, tom VI, București, 1941, pp. 133-137; Mihail I. Kogălniceanu, „Știri noi despre viața și activitatea lui Ludovic Steege”, în *Arhiva românească*, tom. IX și X, București, Cartea Românească S.A., 1943, respectiv 1945-1946, p. 215 și p. 122; Victor Gomoiu,

Gh. Gomoiu, Maria V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari din ținuturile românești*, vol. I, Tipografia „Presa”, Brăila, 1938, p. 411; Pompei Gh. Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. II, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu, București, 1938, pp. 530, 545, 548; Victor Slăvescu, *Ludovic Steege. 1813-1872. Schiță biografică*, Tipografia Remus Cioflec, București, 1943, și Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească 1866-1900*, București, Editura All, 1998, p. 100.

Adresa de corespondență:

Lidia Trăușan-Matu, Universitatea București, Facultatea de Istorie
E-mail: lidiatrausan@gmail.com

La Paris, tânărul Steege a sosit în februarie 1833, la doar trei ani de la „revoluția glorioasă din iulie“, care îl adusese pe tronul Franței pe Louis-Philippe. Vreme de șapte ani, cât a stat în capitala Franței, pe lângă studiul medicinei și socializarea cu prietenii din țară (Alexandru Ioan Cuza, Ioniță Negri, Vasile Alecsandri etc.), este atras de gazetărie. Scrie eseuri și cronici cu conținut economic și politic în ziare cunoscute, de felul lui *Le Monde*, *Le Temps* sau *Allgemeine Zeitung*. Armele lui erau analiza și polemica. Aflat sub influența doctrinei liberale, Steege descrie atmosfera burgheză, cosmopolită a Vienei, arătând că arta, literatura, teatrul și muzica jucau pentru vienezii un rol considerabil. Gusturile curente în aceste domenii oglindeau, după părerea lui, morala societății și ambiguitatea valorilor. Crezând în posibilitatea unei terapii radicale pentru societate, Steege nu s-a mulțumit numai cu o diagnoză. El pune în discuție valorile monarhiei habsburgice. Textul cel mai sugestiv pe această temă apare în gazeta *Allgemeine Zeitung*, cu titlul „Du libéralisme en Autriche“². Totuși, în ciuda evidentelor calități de gazetar (o bună stăpânire a limbilor germană și franceză ar fi doar un exemplu), jurnalismul nu a fost pentru el o pasiune, ci un simplu mijloc de a obține un supliment financiar.

În 1839, după obținerea titlului de „doctor în medicină“, Steege se gândește să se întoarcă în Valahia, unde îl aștepta familia (mama dimpreună cu cei trei frați: Friederica, Paulina și Adolf; tatăl murise în 1837). O va face abia în 1841. Un bun prieten, Nicolae Kretzulescu, la rândul-i „doctor în medicină“ la Paris, ar fi dorit ca Steege să profeseze în București, motiv pentru care îl invită să participe la examenul de obținere a „dreptului de liberă practică“. Există, în literatura de specialitate, o controversă în legătură cu prezentarea lui Steege la examen. Potrivit lui Victor Gomoiu, L. Steege ar fi „obținut dreptul de liberă practică“ în 1841³. Alți cercetători sunt mai reținuți. Descriind chestiunea ca neclară, ei cataloghează prezența lui Steege în fața comisiei de examinare drept „nesigură“⁴. Ce știm cu siguranță este că, deși nu avea încă o clientelă solvabilă, avea câțiva prieteni credincioși și nu de conjunctură. Știau că este un bun profesionist și îl recomandau posibililor pacienți. Mai mult, amicii din Moldova încercau să-l convingă să se

stabilească la Iași. Mărturie ne stau epistolele lui Vasile Alecsandri și ale Catinicăi Negri, din octombrie-noiembrie 1841, către Ludovic Steege. Cei doi își întăreau invitația uzând de formula „toată lumea vă dorește“ la Iași⁵. Trebuie să fi contat aceste insistente rugăminți, de vreme ce în anul următor a sosit la Iași și și-a petrecut aproape tot restul vieții acolo.

Cariera lui Ludovic Steege s-a schimbat mult din momentul în care bunul său prieten Costache Negri i-a făcut cunoștință cu verișoara lui de gradul al doilea, Caliopi Negri, fiica cea mare a „banului Mihalachi Negri“⁶. La douăzeci și nouă de ani cât avea atunci, Steege era un doctor cu reputație dornic să-și întemeieze un cămin. După câteva luni de logodnă, menite să se obișnuiască unul cu altul, Caliopi și Ludovic se căsătoresc până să se sfârșească anul 1842. Prin mariaj, L. Steege pătrunde în aristocrația moldoveană, și mai târziu, în 1855, avea să obțină naturalizarea dorită.

Timpul scurs în intervalul 1842 și 1845, când acceptă postul de „medic de cvartal“ la Iași, îl petrece în cea mai mare parte la casa de la Dobârceni, „din ținutul Botoșanilor, hotar cu Ștefănești, lângă Prut“, pe moșia primită „zestre“ de Caliopi. În principal, își dedică timpul administrării afacerilor și lecturii. Seara de seară, după vegherea la bunul mers al economiei moșiei, își permitea răsfățul destinderii prin evadarea în lumea cărților. Din relatările lui Mihail I. Kogălniceanu, nepotul lui Mihai Kogălniceanu, știm că deținea o bibliotecă vastă și variată⁷. Cărțile îi erau pasiunea care-i umpleau viața cu bucurie și culoare încă din adolescență. Hans Petri, unul dintre biografii săi, ne spune că și-a petrecut anii de gimnaziu într-o neobosită căutare de cărți și itinerarii spirituale: citind și conspectând scrierile unor autori de talia lui Taine și Guizot, Schiller și Goethe, dar și Uhland sau Iohanna Schopenhauer⁸. În această atmosferă tihnită avea să vină în lumea cele două fete ale cuplului: Maria Frida și Elena. Deschidem o paranteză pentru a spune că ambele fete aveau să se căsătorească în

²G.Z. Petrescu, „Ludovic Steege medic“, în *Arhiva românească*, tom IX, București, 1944, pp. 217-219.

³Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Boierii moldoveni*, Editura Minerva, București, 1973, p. 245.

⁴Mihail I. Kogălniceanu mărturisește că, după moartea doctorului, biblioteca a fost donată de urmașii lui Steege Universității din Iași; vezi M. Kogălniceanu, ed. cit., p. 127.

⁵Hans Petri, „Anii de școală ai lui Ludovic Steege la Brașov“, în *Arhiva românească*, tom VII, București, 1941, p. 196. Relativ recent, Alexandru Istrati analizează caietele de însemnări ale lui L. Steege într-un excelent studiu intitulat „Cum se învăța istoria în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Caietele de însemnări ale lui Ludovic Steege“, în *Revista de Istorie Socială*, vol. X-XII, 2005-2007, Iași, p. 201.

²Pentru activitatea de gazetar, trimitem la studiul lui Șerban Cioculescu, „Ludovic Steege la Paris. Gazetarul“, în *Arhiva românească*, tom VII, București, 1941, pp. 237-238.

³Victor Gomoiu, Gh. Gomoiu, Maria V. Gomoiu, *op. cit.*, p. 411.

⁴Dumitru Vitcu, *Diplomații unirii*, Editura Academiei R.S.R., București, 1979, p. 213; Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 5, și Mihail I. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 215.

cercul mării boierimi moldovene. Maria cu aga Gheorghe Greceanu, iar Elena va intra în familia Macri⁹. Tot acum avea să conceapă studiul intitulat „Despre întrebuițarea rachiului în boale și despre primejdiile pricinuite prin abuzul acestor băuturi”¹⁰. În legătură cu conținutul textului, sunt importante de subliniat câteva idei: mai întâi, încercarea lui Steege de a combate, cu argumentele medicale moderne, prejudecățile și superstițiile legate de boală și terapeutică. Astfel, Steege respinge atât tradițiile terapeutice „atât de des învinovățite a fi pricina boalelor”, de felul „vrăjilor” sau „cum zic țărani, faptul ce s-a trimis cuiva de vreo mână dușmană”, dar și obiceiurile sociale, „mijloacele deșențate cu care se slujesc babele să descântece răul”, amintind, cu titlul de exemplu, de „dezgustăciosul obicei de a se da să bee persoanelor lovite de junghiu, materii excrementale sau baliga cailor sau a vacilor”¹¹. O altă dimensiune a studiului reflectă îngrijorarea față de consumul „nehibzuit” de alcool al sătenilor, mai cu seamă al „rachiului carele în stare de boală ca și în stare de sănătate este băutura favorită a țăranelor”¹². În final, întrebându-se retoric dacă „holerca” este sau nu dăunătoare sănătății consumatorilor, Steege conchide fără echivoc: „băutura spirtului” este nocivă pentru o lungă serie de rațiuni medicale, fiziologice și economice, mai exact pentru că provoacă „o suire a sângelui la creieri, spasmi strașnice și epileptiforme, apoplexia însuși”, și pentru că în final „gospodarul” ajunge „să-și ruineze trupul și averea”¹³. Așadar, Steege argumentează că recurgerea la alcool nu este lipsită de riscuri și subliniază că numai uzul moderat și controlat al „spirtului” poate fi un soi de panaceu, sau cum povățuiește el: rachiul ar trebui folosit doar „pe din afară, așa spre pildă frecăturile care este obicei de a se face cu această băutură”¹⁴.

Numit „medic de cvartal”, în toamna anului 1845, Steege se mută la Iași împreună cu familia. În paranteză fie spus, calitatea de „medic de cvartal” presupunea asumarea responsabilității de a veghea la starea de sănătate a populației aflată într-un anu-

mit sector al orașului¹⁵. Munca era grea și de mare răspundere, iar Steege, dornic de afirmare și promovare, se afla într-o permanentă stare de neliniște. Agitația avea să-i fie alimentată de problemele iscate la sosirea în Moldova a trupelor țariste de ocupație, apoi de izbucnirea epidemie de holeră, din toamna anului 1847, urmată, la numai doi ani, de cea de gripă. Să amintim că în cazul în care starea de sănătate a populației era amenințată de o boală epidemică gravă, reacția statului consta în punerea în funcțiune a unui „plan de urgență”: așa-numita „carantină”. De buna aplicare a măsurilor ce formau scheletul carantinei depindea limitarea flagelului și a mortalității¹⁶. Din punct de vedere concret, misiunea „medicului de cvartal” consta în câteva sarcini nu lipsite de pericol. Mai întâi, localizarea și supravegherea individuală a cetățenilor din sectorul arondat. El era cel care trebuia să le controleze zilnic „starea de sănătate”, să-i vegheze dacă respectă „măsurile feritoare”¹⁷ sau profilactice, să-i povățuiască cu privire la „semnele holerei”¹⁸ și „a leacurilor casnice menite spre vindecarea ei”¹⁹, iar la lăsarea serii să completeze „neîntârziat” registrul cu toate întâmplările survenite în timpul zilei. Cu ce rezultat? Studiind „tabelele cu bolnavi și morți” ale perioadei, care ne indică o mortalitate foarte mare, am spune că destul de modest²⁰. Putem discuta astăzi despre eficiența planului de carantină, însă la acel moment acesta constituia singura strategie politico-medicală de contra-ofensivă asupra unui „inamic” necruțător. Pentru profesionalismul manifestat în gestionarea situației, domnitorul Mihai Sturdza îl va „înnobilă”, acordându-i titlul de agă²¹. Să mai spunem că rangul de boier acordat de domnitor pentru diverse „slujbe jărtfite” era, în cazul particular al doctorilor (dar și al profesorilor

⁹Mihai Sorin Rădulescu, „La începuturile diplomației moderne românești: ceva nou despre Ludovic Steege”, în *Studia Universitatis Petru Maior. Series Historia*, 2004, p. 106.

¹⁰Pentru analiza noastră am folosit articolul lui Ludovic Steege, „Despre întrebuițarea rachiului la boale și despre primejdiile pricinuite prin abuzul acestor băuturi”, publicat în *Foaie științifică și literară*, nr. 33, Iași, 1844, pp. 257-259; Textul a fost republicat în *Arhiva românească*, tom X, Tipografia „Cartea Românească” S.A., București, 1945-1946, pp. 154-156.

¹¹*Ibidem*, p. 257.

¹²*Ibidem*, p. 257.

¹³*Ibidem*, pp. 258-259.

¹⁴*Ibidem*, p. 258.

¹⁵„Despre doctorul de cvartal, primul chirurg al capitalei și a lor îndatoriri, încuviințate de Comitetul sănătății la 18 februarie 1847”, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855. Înorânduite de o comisie din naltul ordin al Înălțimii Sale Principelui domnitoriu al Moldovei Grigore A. Ghica voevod*, vol. II, Tipografia Buciumul Român, Iași, 1855, p. 444.

¹⁶„Despre carantine. Regulamentul carantinei din 21 aprilie 1849”, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed. cit., p. 478.

¹⁷„Măsuri adoptate la ivirea bolii holerei la 17 octombrie 1847”, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855*, ed. cit., p. 536.

¹⁸*Ibidem*, p. 537.

¹⁹*Ibidem*, p. 538.

²⁰ANR, Fond Comitetul Carantinelor, Dosar 743/1846, f. 3, și Fond Ministerul de Interne. Direcția Serviciului Sanitar, Dosar 90/1849, f. 7.

²¹Constandin Sion, *op. cit.*, p. 245.

sau al inginerilor), lipsit de beneficii bănești, însă semnificativ pentru valorizarea prestigiului profesional, asigurându-le beneficiarilor „protecția și influența necesară avansării în ierarhia administrativă”²².

Promovarea mult așteptată avea să vină în anul 1853, odată cu numirea în funcția de „protomedic al Moldovei”. Instituția „protomedicului” a fost reorganizată în 1832, conform prevederilor *Regulamentului Organic*, cu misiunea dificilă a modernizării sectorului medical al principatului. Structura, aflată sub autoritatea superioară a Ministerului din Lăuntru, era un organism administrativ. Răspundea de îndrumarea și controlul activității instituțiilor medicale ale Moldovei („Comitetul sănătății”, „Sfatul doftoresc”, spitalele, de pildă), superviza comisiile de „cercetare” a diplomelor și a doctorilor, organiza și supraveghea procesul de variolizare, dădea avize pentru numirea medicilor în spitalele țării și conclucra cu alte organisme importante (minister, prefecturi, poliție, primării etc.) în toate chestiunile de interes comun²³. Simplificând lucrurile, instituția „protomedicului” era autoritatea care, printr-o bună organizare și folosind metode de îndrumare și control potrivite, urma să amelioreze nivelul de sănătate publică al țării. Iată de ce, când i-a parvenit chemarea de a fi promotorul reformelor, Steege n-a avut nicio clipă de ezitare. Pesemne a trăit sentimentul că din poziția pe care urma să o dețină servea unei Cauze nobile: aceea a „prifacerii” țării.

Lucrurile ce s-au întâmplat în cei cinci ani, cât s-a aflat la conducerea administrației sanitare a Moldovei, par să sugereze că a fost o perioadă fastă, caracterizată de elan, făgăduințe și uneori împliniri. Din prima clipă de directorat, noul „protomedic” a încercat să umple golurile strecurate în procesul de modernizare medicală, prin accelerarea ritmului de implementare a „dispozițiilor” cu caracter sanitar prevăzute în *Regulamentul Organic*. Între toate se evidențiază acțiunea prin care a căutat să organizeze în jurul copilului o îngrijire medicală reală, față de care părinții și statul modern aveau responsabilități egale. Se contura astfel o perspectivă îmbucurătoare pentru împlinirea unei provocări a statului modern: scăderea mortalității infantile și supraviețuirea copiilor până la vârsta adultă.

Punctul de referință rămâne alocarea către Institutul Gregorian (înființat în 1852) a unor fonduri consistente, obținute în cea mai mare parte din acțiuni filantropice și donații. Obiectivul era ca cele cinci structuri ale Institutului: Școala de moașe, secțiunea pentru copiii găsiți, biroul de consultații gratuite pentru copiii săraci, biroul de plasare pentru doici și secția de vaccinări antivariolice să funcționeze nu doar pe hârtie²⁴. Acțiunea a fost urmată de o amplă campanie dedicată inoculării și vaccinării copiilor. Steege este cel care instituie sistemul premiilor pentru recompensarea doctorilor care au „hultuit cel mai mare număr de copii în cursul unui an”²⁵. Ne putem face o idee despre amploarea acțiunii de variolizare, dar și despre limitele ei, pe baza observațiilor pe care le-a făcut într-un raport înaintat „Ministerului din Lăuntru”, unde arăta că, în pofida faptului că „s-au hultuit cu vreo 6.000 de copii mai mult decât în 1853, vărsatul firesc a dijmuit într-un chip însemnat generațiile cele nouă ale Moldovei”²⁶. Modul în care a încurajat acțiunile de alfabetizare medicală, sprijinind apariția unei literaturi de popularizare dedicate îngrijirii copiilor, și mai cu seamă a nou-născuților, dar și de responsabilizare a părinților, poate fi citit în aceeași logică a îngrijirii copilului. Edificatoare sunt instrucțiunile, dispozițiile și anaforele emise de autorități, în special de „Comitetul sănătății”, în timpul directoratului său. Varietatea acestor documente aveau rostul de a preciza autoritatea și competențele personalului medical, pe de o parte, și de a explica cum trebuie acționat pentru o mai bună protecție a copilului și a familiei, pe de altă parte. De pildă, sub aspect pur profesional, datoria moașelor era „de a merge fără întârziere la fiecare femeie născătoare și să-i dea ajutor trebuincios cu cea mai mare silință”²⁷. O îndatorire morală era să „arate stăpânirii locale pe femeile” care „cer de la dânsese mijloace ce ar putea sluji spre perzarea pruncului”²⁸. În schimb, neîndurătoare se arătau dispozițiile cu moașele care înlesneau, prin eludare sau ajutor direct, avortul sau contracepția: „vor pierde nu numai postul lor, dar vor fi supuse asprei răspunderi pentru neurmarea lor după glăsuirea legiurii pământești”²⁹. În ce-i privește pe „doctori, chirurși și mamoși”, aceștia erau mai întâi „datori a merge

²²Al. Fl. Platon, *Geneza burgheziei în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997, p. 309.

²³Paul Negulescu, Gh. Alexianu (ed.), *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, Întreprinderile „Eminescu” S.A., București, 1944, p. 247.

²⁴„Școala pentru moșit”, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855*, ed. cit., p. 564.

²⁵G. Z. Petrescu, *op. cit.*, p. 16.

²⁶*Ibidem*, p. 16.

²⁷„Școala pentru moșit”, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed. cit., p. 564.

²⁸*Ibidem*, p. 565.

²⁹*Ibidem*, p. 565.

fără întârziere spre a da ajutor grabnic“ la „orice întâmplări grabnice“, apoi „să-i viziteze pe acei cu boli primejdioase în toate zilele, iar pe cei cu boli mai ușoare de două ori pe săptămână“, în sfârșit, să „raporteze lunar despre rezultatele tractației și a operației“³⁰.

Alte două inițiative lansate de Steege, în perioada lui de „protomedic“, privesc utilitatea spitalului și funcționarea farmaciilor. Din documente de arhivă aflăm că era un susținător convins al ideii moderne de spital: acela de loc destinat numai și numai bolnavilor. Consemnăm că în această perioadă spitalul funcționa ca adăpost unde se internau deopotrivă bolnavi și oameni sărmani. La Arhivele Statului din Iași oricine poate cerceta proiectul lui Steege de înființare a spitalului din Târgul Neamț, destinat în exclusivitate „suferinșilor de boli nervoase“ și proiectat după modelul spitalelor „văzute în deosebite capitalii ale Europei“³¹.

Tot la Arhivele din Iași se găsește documentul numit „Instrucțiuni pentru gremiul spițeresc“³²; în fapt, primul regulament de organizare și funcționare a farmaciilor din Moldova. Actul întocmit de Steege în 1855, în colaborare cu „Comisia doctoricească“ și reprezentanții farmaciștilor din țară, conține o seamă de articole ce reglementau într-un mod foarte strict statutul farmaciștilor. Un prim articol preciza motivul existenței unei astfel de „corporații“: „Pentru înlesnirea dezvoltării științei și îmbărbătarea morală a spițerilor statorniciți în Moldova, pentru a-i îndemna la o priveghere și la un ajutor reciproc, pentru a regula relațiile lor cu subalterni și a introduce, în sfârșit, o mai mare conformitate între spițerii țării“³³. Așadar, organismul avea să funcționeze atât ca for de dezbateri, cât și ca grup de presiune. O caracteristică a organizării „gremiului spițeresc“ era că, spre deosebire de asociația similară din Valahia, primea în rândurile ei farmaciști de orice grad școlar. Cauza era că, până la înființarea Școlii Naționale de Medicină și Farmacie din București (1857), pentru a profesa ca simplu lucrător farmaceutic, fără grad superior, erau suficiente tradiționalele „ucenicii“ în labora-

toarele „drogheriilor“ din țară³⁴. De altfel, articolul 12 al „Statutelor“ avea să dea mai multă rigoare acestei situații, precizând organizarea „cât mai grabnică“ la Iași a unei „școli gremiale de farmacie“, care să combine „anii de ucenicie“ ai studenților cu audierea de cursuri teoretice: de Fizică, de Chimie, de Mineralogie sau de Botanică. Rezultatul? Pe planul receptării imediate, mulți autori vorbesc despre o reușită³⁵. Pentru cine însă nu e dispus să vadă mai mult decât a fost, reușita e modestă și de scurtă durată: „Școala gremială“ a funcționat vreme de numai doi ani. Nu a avut ecouri dincolo de granițele Moldovei și n-a lăsat, prin studenții școliți, decât rareori urme în memoria posterității. Problema ei centrală a fost legată de controversile privind calitatea cursurilor și statutul dobândit de absolvenții. Să mai adăugăm la articolele semnalate și pe cel care pune deschis problema modernizării „breslei“; viziunea privind modelul de urmat nu lasă loc interpretărilor: cel care deja „există mai în toate statele Europei“³⁶.

Din Occident au adoptat reformatorii și legea privind taxa farmaceutică. Întocmită după model austriac, „Taxia medicamentelor pentru spițerii din Moldova“ a fost adoptată în 1854. S-au avut în vedere două lucruri: impunerea de taxe „corespunzătoare cu cerințele locale“ și o mai bună precizare a regulilor și măsurilor pentru prepararea rețetelor emise de „doctori în medicină“ și „magiștri în chirurgie“³⁷.

Îndatoririle legate de profesie și familie nu-l vor împiedica să scrie sau să se implice în viața politică. Legat de scris, în 1854, avea să publice un studiu comparativ și bilingv intitulat „Apele minerale de la Slănic în Moldova“³⁸. Textul apare într-un anumit context politic și pleacă de la o realitate amară: aceea a penuriei de specialiști, în cazul nostru de medici, ce caracteriza principatele române la începutul veacului al XIX-lea. Existau căi sau soluții salvatoare, cu efect imediat, pentru ieșirea din impas? Până una-alta, guvernanții propun un prim pas: recurgerea la medicii străinătate, dar și popularizarea, prin intermediul presei, de informații și

³⁰ „Despre doctorul de cvartal, primul chirurg al capitalei și a lor îndatoriri, încuviințate de Comitetul sănătății la 18 februarie 1847“, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed. cit., p. 445.

³¹ Arh. St. Iași, Fond Secretariatul de Stat al Moldovei, Dosar 153/1858, ff. 3-5; vezi și Dumitru Vitcu, *Diplomații unirii*, ed. cit., p. 216.

³² Toate documentele „Despre înființarea gremiului spițeresc în Moldova la 26 august 1854“ au fost publicate în 1856, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed. cit., vol. II, pp. 519-523.

³³ *Ibidem*, p. 519.

³⁴ Samuel Izsák, *Farmacia de-a lungul secolelor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 277.

³⁵ De exemplu, Ștefan G. Ciulei, „Școala gremială de farmacie din Iași (1857-1859)“, în Gh. Brătescu (coord.), *Trecut și viitor în medicină*, București, Editura Medicală, 1981, p. 340.

³⁶ „Despre înființarea gremiului spițeresc în Moldova la 26 august 1854“, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed. cit., p. 519.

³⁷ *Ibidem*, p. 520.

³⁸ Ludovic Steege, *Apele minerale de la Slănic în Moldova. În privirea analogiilor cu ape minerale străine, și a lucrării terapeutice*, Institutul Albinei, Iași, 1854, 37 p.

sfaturi elementare despre boli, igienă și terapeutică. Esențial era ca starea de sănătate a populației să se îmbunătățească. Prin urmare, doctorii „de oriunde” sunt încurajați să vină și chiar să se stabilească definitiv în principate, în vreme ce gazetele de orice tip găzduiesc articole cu conținut medical. Lucrarea lui Steege apare în acest context al asumării modernizării și dă seama interesului stârnit spre jumătatea anilor '30 de brusca erupție în spațiul public a teoriilor privind calitățile terapeutice ale „apelor minerale”. Câteva cuvinte despre mesajul studiului. La început, Steege face unele considerații teoretice pe seama igienei ca regim de sănătate publică, pentru ca în final să intre în detalii cu privire la funcția terapeutică a „apelor minerale”: bei apă, faci băi „reci sau călduțe”, ții dietă („fără prăjeli, sosuri și grăsimi de dobitoace”) și simți cum treptat, după repetate vilegiaturi la Slănicul Moldovei, te vindeci de „patimi ușoare sau cronice”. Nu lipsesc informații despre locul unde se află izvoarele, despre bolile cărora le sunt recomandate apele, despre compoziția lor sau despre „metodul de urmat”³⁹. Totul într-un limbaj clar și pe înțelesul unui public profan.

Mandatul de „protomedic” al lui Steege a durat cinci ani și s-a încheiat în decembrie 1858. Anul următor avea să însemne deopotrivă un sfârșit și un început de drum pentru Steege: sfârșitul venea din expirarea mandatului de director al serviciului medical al țării, iar începutul din debutul în viața politică. „Prin decret domnesc”, semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și contrasemnat de Vasile Alecsandri, ministrul „Afacerilor Străine”, Ludovic Steege este numit în „funcția de comisar din partea guvernului” la Comisia riverană a Dunării⁴⁰. Astfel, amărăciunea de a fi părăsit ad-

ministrația medicală era larg compensată de bucuria de a intra în prima linie a politicii țării. Avea 59 de ani, trebuie să se fi simțit încă disponibil și competitiv.

În încheierea portretului de medic al lui Steege, mai precizăm că anii 1845-1858 pot fi considerați cei mai productivi ai carierei sale de doctor. Am arătat apăsător înainte că Steege și-a asumat prompt, cel puțin din punct de vedere formal, misiunea de a contribui la modernizarea țării, susținând reformarea sectorului medical. Era conștient de faptul că schimbarea mult dorită avea să se producă greu. Ca și în celelalte domenii, și în domeniul sanitar, forma a premers fondului. Fiindcă a fost în logica modernizării: mai întâi s-au înălțat instituțiile și ceva mai târziu au apărut specialiștii capabili să desfășoare activități satisfăcătoare. Steege beneficia însă de o seamă de calități necesare pentru a pune lucrurile în mișcare, pentru a-i mobiliza pe ceilalți, pe „slujbașii statului”: avea entuziasm, determinare și o mare capacitate de a convinge, dublată de un spirit de organizare. Meritul său a constat în accelerarea ritmului de implementare a reformelor structurale, dând, în felul acesta, mai multă coerență unui proiect caracterizat, cel puțin în prima fază, de haos și improvizație. Evident, Steege nu s-ar fi putut descurca singur. A făcut echipă și a colaborat cu doctori de prestigiu. Amintim, între alții, pe Anastasie Fătu, pe Iacob Cihac, pe Costache Vârnăv și pe Gheorghe Cuciureanu. Anul 1855 avea să-i aducă o nouă recunoaștere a „serviciilor” aduse țării: domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica îl va ridica în rang, acordându-i titlul de „postelnic”⁴¹.

³⁹Ibidem, pp. 5-34.
⁴⁰Monitorul Oficial al Moldovei, nr. 27/25 ianuarie, 1859, p. 32.
⁴¹Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 260.